

*Хәлил ИСМАЈЫЛОВ,
педагожи елмләр намизәди,
досент*

АЗӘРБАЈЧАН ЕЛМЛӘР АКАДЕМИЈАСЫ КИТАБХАНА ШӘБӘКӘСИНИН МЕТОДИК ТӘ'МИНАТЫ

(1960-1975-чи илләр)

XX әсрин 60-чы илләри республика Елмләр Академијасы китабхана шәбәкәсинин методик тә'минаты системинин формалашмасы дөвру адландырыла биләр.

1961-чи илдә ЕА Мәркәзи Елми Китабханасынын нәздиндә академијанын китабхана шәбәкәсинин фәалијјәтини истигамәтләндирмәк, бу иши елми әсасларла тәшкил етмәк мәгсәди илә елми-методик шә'бә ярадылды. М.Ф.Ахундов адына Азәрбајчан Дөвләт Китабханасынын мә'лумат-библиографија шә'бәсинин мүдири, Москва Дөвләт Мәдәнијјәт Институтунун мә'зуну Расим Казымов шә'бәнин рәһбәри вәзифәсинә дә'вәт едилди. Илкин мәрһәләдә шә'бәдә 3 нәфәр али китабханачылыг тәһсилли ишчи чалышырды. (1)

Елмләр Академијасы китабхана шәбәкәсинин фәалијјәтинин елми-методик бахымдан идарә едилмәси тәләбатынын мејдана кәлмәси сон илләр бу шәбәкәнин нәзәрә чарпан дәрәчәдә инкишафы илә әлагәдар иди. Бу инкишаф һәлә 1945-чи илдә республика Елмләр Академијасынын ярадылмасы илә башланмышды. Профессор Абузәр Хәләфовун гејд етдији кими, бу дөврдә "Азәрбајчан ССР ЕА китабхана шәбәкәси хејли инкишаф едиб тәкмилләшмишди. Јени елми-тәдгигат мүәссисәләринин, елми кадрларын мигдарынын чоһалмасы китабхана ишинә дигтәти хејли артырмышды. Ајры-ајры елми-тәдгигат институтларынын китабханаларынын мадди-техники базасы мөһкәмләнмиш, онлар үчүн даһа әлвәришли биналар ајрылмышды" (2). Академијанын елми-тәдгигат институтларынын сајы 19-а чатмыш, о чүмләдән Астрофизика, Физиолокија, Кенетика вә Селексија, Игтисадијјат, Физика, Кибернетика, Шәрпшүнаслыг, Фәлсәфә вә һүгүг елми-тәдгигат мүәссисәләри ярадылмышды ки, онларын нәздиндә дә профилә ујгун китабханалар тәшкил едилмишди.

50-чи илләр ејни заманда ЕА Мәркәзи Елми Китабханасынын инкишафында әләмәтдар дөвр олмушдур. ЕА рәјасәт һеј'әтинин мүнтәзәм гајгысы нәтичәсиндә елми китабхананын мадди-техники

базасы кетдикчә кенишләнирди.

Мәркәзи Елми Китабхананын елми-методик группунун 1961-1967-чи илләр әрзиндәки фәалијәти 2 мүнүм истигамәтдә апарылырды: биринчиси, Мәркәзи Елми Китабхананын фәалијәтинин дөврүн тәләбләринә ујғун шәкилдә тәкмилләшдирилмәси; икинчиси елми-тәдгигат мүүссисәләри китабханаларынын фәалијәтинин елми-методик әсасларла тәшкил едилмәси (3).

ЕА китабхана шәбәкәсинин елми-методик тә'минаты илк нөвбәдә Мәркәзи Елми Китабхананын бүтөвлүкдә методик мәркәз сәвијәсинә галдырылмасыны тәләб едирди. Белә ки, китабхананын һәр бир шә'бәси өз профилине ујғун методик мәркәз функцијасыны һәјата кечирмәк имканына малик олмалы иди.

Гејд едәк ки, 60-чы илләрин әввәлләринә гәдәр ЕА Мәркәзи Елми Китабханасынын методик саһәдә лазыми тәчрүбәси јоқ иди. Бу вахта гәдәр о, ЕА системиндә фәалијәт кәстәрән институт китабханалары илә һеч бир тәшкилати-методик тәдбир кечирмәмишди. Мәркәзи китабханада методик фәалијәтин планлашдырылмасы, форма вә методларын мүүјјәнләшдирилмәси истигамәтиндә һеч бир ән'әнә вә тарихи тәчрүбә формалашмамышды. Үмумијәтлә, китабхана өз фәалијәтини ЕА китабхана шәбәкәси илә әлагәли шәкилдә гурмамышды.

Одур ки, 60-чы илләрин әввәлләриндә јаранмыш методик группун фәалијәти илк нөвбәдә ЕА Мәркәзи Елми Китабханасынын методик мәркәз кими формалашмасына јөнәлдилмишди.

Методик групп өз ишинә норматив сәнәдләрин тәртиб едилмәси илә башлады. Белә ки, 1961-1962-чи илләр әрзиндә "Мәркәзи Елми Китабхананын елми-методик шурасы һагтында", комплекләшдирмә, китабишләмә вә каталоглашдырма, охучулара хидмәт, мә'лумат-библиографија шә'бәләри һагтында әсаснамәләр, бир сыра ди-кәр мә'луматлар тәртиб едиләрәк китабхананын елми-методик шу-расында тәсдиг олунду (4).

1961-чи илин декабр ајында исә бурада методик группун тәгдим етдији Мәркәзи Елми Китабхананын 1962-1965-чи илләрдә методик фәалијәтинин мүнүм истигамәтләри тәсдиг едилди. Комплекс ха-рактер дашыјан бу програмда јахын 4 ил әрзиндә һәјата кечирилә-чәк тәдбирләрин конкрет адлары, мүддәти, ичрачылар вә с. ишләр өз әксини тапмышды.

Програмын әсас бөлмәләри ашағыдакылардан ибарәт иди:

1. Мәркәзи елми китабхананын методик фәалијәт саһәсиндә вә-ифәләри;
2. Методик мә'луматларын һазырланмасы;
3. Китабханалара кедишләр, ишчиләрин јерләрдә мә'луматлан-дырылмасы;
4. Мүшавирә вә семинарларын тәшкили;
5. Методик фәалијәтин әлагәләндирилмәси.

Тәртиб едилән програма әсасән истәр Мәркәзи Елми Китабха-на, истәрсә дә елми-тәдгигат мүүссисәләри китабхана ишчиләри үчүн илдә 4 методик тә'лиматын, ајда 2 семинар мәшғәләсинин, ил-дә 2 елми конфранс вә ја мүшавирәнин тәшкил едилмәси вә с. нә-зәрдә тугулурду. Мәсәлән, 1962-1965-чи илләрдә 16 јазылы методик тә'лима тәртиб едилмишди. Онлардан бир нечәсинин адыны чәкәж: "Елми тәдгигат институту китабханасынын ишинин планлашдырыл-масы вә планынын схеми", "Јени әдәбијәтин каталогларда әкс олунмасы гајдасы", "Сораг-мә'лумат фондунун тәшкили" вә с.

1962-чи илдә китабхана ишчиләри үчүн нәзәрдә тугулан семинар мәшғәләләрин мөвзуларына нүмунә кими бунлары кәстәрмәк олар: "Чап әсәрләринин тәсвир гајдалары", "Әлифба каталогунун тәшки-ли", "Мүнүм тәснифат чәдвәлләри", "Системли каталогун тәшкили" вә с. (4).

ЕА Мәркәзи Елми Китабханасынын методик фәалијәт програ-мында бу ишин мүнүм методик мәркәзләрдә әлагәләндирилмәси дигтәти чәлб едир. Бу әлагә М.Ф.Ахундов адына Дөвләт Китабхана-сы вә Республика Елми Техники Китабханасы илә бирликдә һәјата кечирилән мүшавирә, семинар, методик вәсаитләрин һазырланмасы, мүхтәлиф елми-тәдгигат ишләри вә с. кими тәдбирләрдә өз әксини тапмышдыр.

Беләликлә, бу програмда республика әһәмијәтли методик мәр-кәзләр арасында сых әлагә сахланылмасы, бу ишин корпорасијасы, методик фәалијәтдә тәчрүбә мүбадиләси вә ди-кәр әлагәли тәдбир-ләр нәзәрдә тугулурду.

Гејд етмәк лазымдыр ки, һәммин методик фәалијәт програмы дөрд ил әрзиндә тамамилә јеринә јетирилмиш, ЕА Мәркәзи Елми Китабханасынын методик фәалијәти елми ичтимаијәтин дигтәтинин чәлб етмишди. Һеч тәсадүфи дејил ки, методик группунун рәһбәри Расим Казымов 1965-чи илдә Мәркәзи Елми Китабхананын дирек-тору тә'јин едилди. Методик группа рәһбәрлик исә тәчрүбәли китаб-ханачы С.Липетскаја һәвалә едилди.

1965-1967-чи илләрдә Мәркәзи Елми Китабхананын методик фәалијәти китабхананын јени бинаја көчмәси илә әлагәдар һазыр-лыг ишләринин тәшкилине вә јени шәраитә ујғун гурулмасына јө-нәлмишди. Белә ки, методик групп рәһбәрликлә бирликдә китабха-нанын јени структур гурулушу, абонемент вә оху залларынын про-фили, фәалијәт принципләри, фондун јенидән јерләшдирилмәси схеми, әләвә хидмәт нөвләри, јени тәшкил едиләчәк шә'бәләрин мөгсәд вә вәзифәләри, кадрларын дүзкүн тә'јинаты вә с. кими тәш-килати-методик мәсәләләри мүүјјәнләшдирмишди.

1966-чы илдә ССРИ ЕА китабханасынын 3 нәфәр методисти Мәркәзи Елми Китабхананын дө'вәти илә Бакыја кәләрәк китабха-нанын фәалијәти илә јахындан таныш олмуш, јени бинада онун ишинин тәшкилине даир төвсијәләр һазырламыш, ејни заманда ки-

табхана ишчиләринин аттестасијасында иштирак етмишдиләр. Аттестасијанын суалларынын hazırланмасы вә кечирилмәсиндә, еләчә дә Мәркәзи Елми Китабхананын ишинин јени бинада тәшкилине даир төвсијәләрин hazırланмасында китабхананын методистләри биләваситә иштирак едирдиләр.

ССРИ ЕА китабханасынын Бақыја кәлмиш методистләр группунун рәһбәри, ССРИ ЕА китабхана шурасынын елми катиби М.Ф.Ворфоломејева Азәрбајҗан ЕА президенти З.И.Хәлилов тәрәфиндән гәбул едилмиш вә Мәркәзи Елми Китабхананын јени бинаја чөчүрүлмәси илә әлагәдар апарылмыш тәшкилати-методик ишләр һағында она мә'лумат вермишди. Ејни заманда јени бинада китабхананын фәалијјәтинин тәкмилләшдирилмәси илә әлагәдар академиянын рәһбәрлијинә бир сыра төвсијәләр сөјләмишди ки, һемин төвсијәләр китабхананын методик шө'бәси илә биркә hazırланмышды. Бунлар әсасән Мәркәзи Елми Китабхананын структур гурулушу, штат тә'минаты вә мадди-техники базасынын мөһкәмләнмәси илә әлагәдар иди. (5).

1967-чи ил нојабрын 5-дә ЕА Мәркәзи Елми Китабханасынын јени бинасынын ачылышы китабхананын фәалијјәтиндә, хүсусән онун елми тәшкилати вә методик фәалијјәтиндә кејфијјет вә кәмијјет бахымындан јени мәрһәләнин башланғычы олду. Китабхананын јени бинаја көчмәси илә әлагәдар онун саһәси, о чүмлөдән китаб фонду вә хидмәт ишләри илә мөшғул олан шө'бәләринин саһәси орта һесабла 10 дәфә артды, јени аваданлыг вә техники вәсаитләр алынды, кадрларын сајы 67 нөфәрдән 122 нөфәрә чатдырылды, 5 јени шө'бә: елми библиографија, елми-техники информкасија, елми-тәдгигат, бејнәлхалг китаб мүбадиләси, еләчә дә методистләр группу мүстәгил елми-методик шө'бә кими фәалијјет көстөрмәјә башлады (6).

Охучуларә сәмәрәли хидмәт мөгсәди илә 3 оху залы, 2 абонемент, китабханаларарасы абонемент, сәрки салону, каталог вә картооскалар системи, шөрг өлкәләри әдәбијјаты залы вә с. бөлмәләр јенидән тәшкил олунду. Бүтүн бунлар ЕА Мәркәзи Елми Китабханасынын шөбәкәдахили методик фәалијјәтини дөврүн тәләбләринә чаваб всрән иш үсуллары әсасында тәшкил етмәк үчүн кениш имканлар ачды. (7).

1968-чи илдән мүстәгил фәалијјет көстөрән елми-методик шө'бәнин 4 нөфәрдән ибарәт әмәкдашлары ЕА китабхана шөбәкәсинин методик тә'минатыны республиканын ән габагчыл әә мүтәрәғти китабханашүнаслыг методикасына ујғун шәкилдә һәјата кечирмәјә башлады. Бу мөгсәдлә методистләр 1968-1972-чи илләр әрзиндә ССРИ-нин бир сыра ири методик мәркәзләринә, о чүмлөдән Москва, Ленинград, Кијев, Рига, Минск, Таллин вә башга шөһөрләрә е'ам олундулар. 60-чы илләрин сону - 70-чи илләрин әввәлләриндә ЕА Мәркәзи Елми Китабханасынын методик фәалијјәтинин

әсас вәзифәләри ашағыдакылардан ибарәт олмушдур:

- ЕА һәјата кечирилән елми-тәдгигат ишләринин китабхана-информасија тә'минаты мөгсәдилә шөбәкә китабханаларынын елми информасија функцијаларыны инкишаф етдирмәк, алимләрин дүнја информасија мөканындан там сәмәрәли вә оператив истифадә етмәсин әнаил олмаг;

- ЕА шөбәкәсинә дахил олан китабханаларын фәалијјәтини әләгәләндирилмиш формада һәјата кечирәрәк академиянын нәздиндә ваһид китабхана системи формалашдырмаг;

- ЕА китабхана шөбәкәси кадрларынын решә сәвијјәсини, нәзәри вә тәчрүби hazırлығыны китабханашүнаслыг вә елми информасија тәләбләринә ујғун формалашдырмаг;

- ЕА китабхана шөбәкәсинин өлкәдахили вә бејнәлхалг әлагәләрини даһа да инкишаф етдирмәк.

Көстөрилән вәзифәләрин һәлли, шүбһәсиз ки, Мәркәзи Елми Китабхананын методик фәалијјәтинин мәзмун вә тәшкилатчылыг бахымындан даһа јүксәк сәвијјәдә һәјата кечирилмәси зәрурәтини ирәли сүрүрдү.

Бунун үчүн китабхана артыг хејли информасија бахасына, кадр потенциалына вә мүәјјән тәчрүбәјә малик иди. Әввәлки илләрдән фәргли оларәг мүәјјән тәшкилати-методик тәдбири һәјата кечирмәк үчүн мәркәзи китабхананын елми-методик шө'бәси артыг өз кадрларындан даһа китабхананын дакир шө'бәләриндә чалышан, сон илләрдә китабханаја дө'вәт олунмуш тәчрүбәли мүтәхәссисләрин дө потенциал имканларыны да нәзәрә алырды. Белә ки, 1969-чу иләдән башлајараг Мәркәзи Елми Китабхананын бүтүн шө'бәләри, хүсусән комплексләшдирмә, каталоглашдырма, охучуларә хидмәт, мә'лумат-библиографија, фондун мүһәфизәси шө'бәләри методик фәалијјәтә чөлб едилмишди. Онларын методик ишләри мәркәзи китабхананын елми-методик фәалијјәтинин комплекс планына дахил олуб елми-методик шө'бә тәрәфиндән әлагәләриндирилир вә китабхана рәһбәрлијинин нәзарәтиндә сахланылырды. Бундан башга, 1961-1967-чи илләр әрзиндә методик шө'бәнин нәздиндә өлкә вә дүнја китабханашүнаслыг фикрини, о чүмлөдән елми-методик фәалијјәтә даир габагчыл иш тәчрүбәсини әкс етдирән китабханашүнаслыг әдәбијјаты фонду вә онун мә'лумат-ахтарыш системи јарәдылмышды. Бурада Азәрбајҗан, рус вә харичи дилләрдә китабханашүнаслыг, библиографија вә елми-информасија проблемләринә даир 4 минә јахын мүхтәлиф сәнәд топланмышды (8).

60-чы илләрин сону - 70-чи илләрин әввәлләриндә Мәркәзи Елми Китабхананын елми-методик фәалијјәтинин мүһүм истигамәтләрини белә групплашдырмаг олар:

1. ЕА-да апарылан елми-тәдгигатларын китабхана-информасија тә'минатына јөнәлмиш мүһүм иш процесләринә даир методик сәнәдләрин: вәсаитләрин, тә'минатларын, төвсијәләрин hazırланма

сы;

2. Мәркәзи Елми Китабхананын функционал шө'бәләринә вә елми-тәдгигат мүәссисәләринин Китабханаларына јерләрдә әмәли көмәклик;

3. Китабхана ишчиләринин пешә сәвијјәсинин жүксәдилмәсинә јөнәдилмиш семинар вә тәчрүби мәшғәләләрин, еләчә дә мүшавирә вә конфрансларын тәшкили;

4. Ајры-ајры елми-тәдгигат мүәссисәләри Китабханаларынын фәалијјәтинин комплекс шәкилдә өјрәнилиб үмумиләшдирилмәси, онларын ишинин тәкмилләшдирилмәсинә јөнәлмиш төвсијәләрин һазырланмасы вә ичрасына нәзарәт едилмәси;

5. ССРИ-нин габагчыл методик мәркәзләринин иш тәчрүбәсинин өјрәнилмәси вә ЕА системиндә тәтбиғ едилмәси;

6. Мәркәзи Елми Китабхананын методик фәалијјәтинин республиканын диқәр методик мәркәзләри илә әлағәләндирилмәси;

7. Елми-методик шө'бәнин нәздиндәки Китабханашүнаслығ әдәбимјјаты фондунун мүнтәзәм сүр'әтдә зәнкинләшмәси, Китабхана ишчиләри тәрәфиндән һәмин сәнәдләрин истифадәсинин тә'мин едилмәси.

Бу дөврдә елми-методик шө'бәнин тәртиб етдији методик вәсаитләр ичәрисиндә "Елми-тәдгигат мүәссисәләриндә Китабханалар илә информасија органларынын әлағәли фәалијјәти" (1969), "Китабханаларда әмәјин елми тәшкили" (1970), "Елми-тәдгигат мүәссисәләри Китабханаларында каталог системинин тәшкили" (1971) адлы вәсаитләр өз мәзмуну вә тәртиби методикасы бахымындан республикада Китабханашүнаслығ фикринин инкишафында әләмәтдар һадисәләр кими гијмәтләндирилә биләр.

Мәркәзи Елми Китабхананын методик фәалијјәтиндә ајры-ајры академија системи Китабханаларынын ишинин комплекс тәһлилине дә хүсуси диғтәт јетирилди. Белә ки, 1970-1972-чи илләрдә Китабхананын методистләри тәрәфиндән Кенетика вә Селексија, Ријазийјат вә Методика институтлары Китабханаларынын фәалијјәти һәртәрәfli јохланылмыш, јохланан нәтичәләри мувафиг институтларын елми шураларында музакирә едилмишди. (9).

Гејд етмәк лазымдыр ки, белә комплекс јохламалар вә нәтичәләр, бу вә ја диқәр Китабхананын фәалијјәтиндә мүөјјәнләшдирилмиш иғсанлар, еләчә дә һәмин нөгсанларын арадан галдырылмасына даир конкрет төвсијәләр, онларын ичра механизми вә ичра мүддәти, нәһәјәт, бу ишләрә нәзарәтин һәјата кечирилмәси мувафиг Китабханаларын ишинин жүксәк сәвијјәјә галдырылмасыны тә'мин едир. Мәсәлән, 1970-чи илин март ајында ЕА Кенетика вә Селексија Институтунун комплекс јохланылмасы заманы олдуғча чидди нөгсанлар мејдана чыхды, о чүмләдән институт Китабханасынын ишиндә дә бир сыра чатышмамазлығлар мүөјјәнләшдирилди. Мә'лум олду ки, 40 мин нүсхә фонду олан бу Китабханада фондун

дүзүлүшү, каталог системинин гурулушу, елми-информасија иши, јени әдәбијјатын алынмасы, охучулара хидмәт, Китабханадан алынмыш әдәбијјатын гајтарылмасы вә с. просесләрин һәјата кечирилмәси, һәмчинин институт рәһбәрлији тәрәфиндән Китабханаја нәзарәт вә көмәклик јарытмаз вәзијјәтдәдир.

Институтун елми шурасында бу мәсәләнин музакирәси методистләр тәрәфиндән тәртиб едилмиш төвсијәләрин гебул едилмәси илә нәтичәләнди.

Сонракы ики ил әрзиндә методистләрин билаваситә иштиракы илә мувафиг төвсијәләрин һәјата кечирилмәси Кенетика вә Селексија Институту Китабханасынын габагчыллар сырасына чыхарылмасына мүһүм тә'сир көстәрди.

70-чи илләрдә белә комплекс јохламалар ЕА-нын Кибернетика, Физика, Физиолокија, Ботаника вә б. институтларын Китабханаларында да апарылмыш вә бу тәдбирләрин мүсбәт нәтичәләри өз тә'сирини көстәрмишди.

60-чы илләрин сону - 70-чи илләрин әввәлләриндә ЕА Мәркәзи Елми Китабханасынын методик фәалијјәтиндә Китабхана ишчиләринин ихтисас биликләринин артырылмасы илә диғтәт мәркәзиндә иди.

1968-чи илдән елми-методик шө'бә мәркәзи Китабхананын ишчиләри үчүн ајры бир дәфә (һәр ајын ахырынадәк санитар күнләриндә) ихтисасартырма саатлары тәшкил етмәјә башлады. Бу мәшғәләләрдә мәркәзи Китабхананын директору, елми һиссә үзрә директор муавини, шө'бә мүдирләри, диқәр мә'ул ишчиләр Китабхана ишинин актуал проблемләринә даир мә'рузә ыә чыхышлар едирдиләр. Бунлара мисал оларағ "Муасир Китабханашүнаслығ проблемләри" (мә'рузәчи Р.Казымов), "Китабханаларын комплексләшдирилмәсинин муасир вәзифәләри" (мә'рузәчи М.Мәммәдов), "Елми Китабханаларда мә'лумат-ахтарыш системләринин тәкмилләшдирилмәси" (мә'рузәчи Ш.Кәримов), "Елми Китабханаларда елми-техники информасија күнләринин тәшкили" (мә'рузәчи Р. Гајдунова) вә с. мә'рузә вә чыхышлары көстәрмәк олар.

Методик шө'бә тәрәфиндән мәркәзи Китабхана ишчиләри үчүн һәфтәлик Китаб ичмаллары да тәшкил едилди. Һәр чүмә ачшамы кечирилән белә ичмалларда әмәкдашларын елми дүнјакөрүшүнү зәнкинләшдирмәк үчүн Китабханаја дахил олан јени Китабларын мәзмуну ачылырды. Һәр ичмал орта һесабла 4-6 елми Китабы әһатә едирди. Тәкчә 1970-чи илдә 46 Китабын ичмалы кечирилмишди (10).

Бу дөврдә мәркәзи Китабхана ЕА Китабхана шәбәкәси ишчиләринин ихтисасынын артырылмасы истигамәтиндә дә сәмәрәли тәдбирләр һәјата кечирди. Белә тәдбирләрә мисал оларағ ајда 2 дәфә тәшкил едилән семинар мәшғәләләрини, 3 ајлығ ихтисасартырма курсларыны көстәрмәк олар. Әкәр 2 һәфтә бир дәфә тәшкил

едитән даими семинарын мөвзусу актуал мәсәләләрә һәср едилирдисә, 3 ајлыг курслар исә мүәјјән бир проблем үзрә китабхана ишчиләринин нәзәри вә тәчрүби биликләрини әсаслы сүрәтдә дәринләшдирмәк мәгсәди дашыјырды.

70-чи илләрдә тәшкил едилмиш 3 ајлыг ихтисасартырма курсларынын мөвзуларына "Елми китабханаларда КБТ-нин тәтбиги", "Китабханаларда елми-техники информасија хидмәтинин тәшкили", "Чап әсәрләринин јени дөвләт стандартына мувафиг тәсвир гәјдалары" вә с. дахил иди.

70-чи илләрин әввәлләриндә ССРИ-дә мүхтәлиф китабхана шәбәкәләринин ваһид системинин формалашмасы, назирлик, идарә вә мүәссисәләрин нәздиндә мәркәзләшдирилмиш китабхана системләринин јарадылмасы фикри јајылмышды.

Өлкәдә шәбәкәдахили (саһәви вә саһәләрарасы) мәркәзләшдирилмиш китабхана системләринин јарадылмасы зәрурәти китабханашунаслыг мәтбуатында бир сыра тарихи, нәзәри вә методик мүддәаларла әсасландырылырды. Бу тәшәббүсдә ејни заманда инкишаф етмиш харичи өлкәләрин китабхана шәбәкәләринин тәшкили тәчрүбәсинә дә иснад едилирди.

Мәркәзләшдирилмиш китабхана системи дедикдә структур чәһәтдән бүтөв, тәшкилати, игтисади, үмуми фонд вә технолокија бахымындан вәһдәт тәшкил едән китабханалар бирлији, бир-бири илә үзви алагәдә олан китабхана-информасија комплекси нәзәрдә тутулурду.

Беләликлә, мәркәзләшдирилмиш китабхана системләри бир-бириндән тәчрид олунмуш, пәракәндә шәкилдә фәалијјәт кәстәрән китабханалар әвәзинә ваһид програм әсасында инкишаф едән, мүәсир китабханачылыг методикасына сөјкәнән мүтәшәккил китабхана гурумларынын формалашмасыны вә бунула да охучулар хидмәт ишинин сәмәрәсинин јүксәдилмәсини нәзәрдә тутурду.

Бу мәгсәдлә 70-чи илләрин әввәлләриндә ајры-ајры китабхана шәбәкәләриндә експеримертләр апарылып, мәркәзләшдирилмиш китабхана системләринин фәалијјәт механизминин методик базасы јарадылырды. Бир гәдәр сонра - 1974-чү илин мај ајында Сов. ИКП МК-нын "Зәһмәткешләрин коммунист тәрбијәсиндә вә елми-техники тәрәггидә китабханаларын ролуну артырмаг һаггында" гәрары илә мәркәзләшдирилмиш китабхана системләринин тәшкили үзрә һүтути сәнәд гәбул олунду. (11). 1970-чи илдә (15-20 сентјабр) Ленинград (Санкт-Петербург) шәһәриндә ССРИ ЕА китабхана шәбәкәләри директорларынын мәркәзләшдирилмиш системләринин јарадылмасы һаггында хүсуси гәрар гәбул етди. Гәрарда кәстәрилирди ки, мувафиг республика ЕА-лары елми-тәдгигат институтларынын китабханалар мәркәзи китабхананын филиалларына чеврилмәли вә ЕА нәздиндә мәркәзләшдирилмиш гәјдада фәалијјәт кәстәрән ваһид китабхана системләри јарадылмалыдыр.

Беләликлә, Азәрбајҗан ЕА системиндә ваһид мәркәзләшдирилмиш китабхана системинин јарадылмасы үчүн кифәјәт гәдәр һүтути база вар иди. Бунула алагәдәр әсас вәзифә мәркәзләшдирилмиш китабхана системинин формалашмасынын методик базасыны јаратмаг иди.

Гәјд етнүхсәјә јахын олан мәк лазымдыр ки, 70-чи илләрин әввәлләриндә республика ЕА системиндә кениш информасија потенциалына малик, охучулар хидмәт ишиндә әһәмијјәтли тәчрүбә гәзанмыш китабхана шәбәкәси мөвчуд иди. Буруја үмуми китаб фонду 1,5 милјон нүхсәјә јахын олан, 8 м ин охучуја јидмәт едән 20 елми-тәдгигат институту дахил иди. ЕА китабхана шәбәкәсинин мәркәзләшдирилмәсинин һәјата кечирилмәси үчүн әсас вәзифә "ЕА мәркәзләшдирилмиш китабхана системинин әсаснамәси"нин һазырланмасы иди. Бу сәнәд китабхананын елми-методик шәбәси тәрәфиндән 1972-чи илин сентјабр ајында һазырланды вә һеј'әтинә тәгдим едилди.

Гәјд етмәк лазымдыр ки, "Әсаснамә"нин тәртиб едилмәси ЕА системиндәки китабханаларын мәркәзләшдирилмиш гәјдада фәалијјәтинин бир сыра мүһүм һүтути, тәшкитали, методик вә инзибати мәсәләләринин һәллини тәләб едирди. Бу бахымдан "Әсаснамә" һазырланаркән тәгрибән 10 ај әрзиндә хејли сәнәд тәһлил едилмиш, тәчрүбәи методистләрин Москва вә Ленинград шәһәрләриндәки методик мәркәзләрә е'зәмијјәтләри тәшкил олунмуш, әсаснамәнин ләјһәси Мәркәзи Елми Китабхананын елми-методик шурасында дәфәләрлә музакирә едилмишди. "Әсаснамә" үч һиссәдән ибарәт еди:

1. Умуми мәсәләләр. Мәркәзләшдирилмиш китабхана системләринә дахил олан китабханаларын вәзифәләри вә функцијалары.
2. Мәркәзләшдирилмиш китабхана системинин ваһид фонду вә онун комплекләшдирилмәси.
3. Мәркәзләшдирилмиш китабхана системләринин идарә едилмәси.

Кәстәрилән бөлмәләрдә ЕА мәркәзләшдирилмиш китабхана системи дахилиндә фәалијјәт кәстәрән мәркәзи китабхана вә филиалларын јени шәраитдә вәзифәләри, һәјата кечирдикләри функцијалар, елми ишчиләрә хидмәтин форма вә үсуллары, онларын фондун формалашдырылмасы гәјдалары, филиал китабханалары илә мәркәзи китабхананын алагәләри, мәркәзи китабхана системинин малијјәләшдирилмәси, кадр тә'минаты, бүтөвлүкдә инзибати вә методик бахымдан идарә олунмасы принципләри тәнзимләнирди.

"Әсаснамә" 1973-чү ил ијунун 15-дә ЕА рәјасәт һеј'әти тәрәфиндән гәбул едилди. (12). 1974-чү илдән ЕА системиндә мәркәзләшдирилмиш китабхана системи фәалијјәтә башлады вә бунула да ЕА-нын китабхана шәбәкәсинин методик гә'минатында мүтәрәғли дәјишикликләр баш верди.

ƏDƏBIJAT

1. Azərbaycan Respublikası EA Mərkəzi Elmi Kitabxanasının 1961-ci il hesabatı. - S. 9-11.
2. Xələfov A.A. Azərbaycanın kitabxana işinin tarixi: (1933-1958). S. 231.
3. Mərkəzi Elmi Kitabxananın 1967-ci ildə jeni binaja köçməsi və bununla əlaqədar metodik fəaliyyətin jeni şəraitdə təşkilinə gədərki dövr nəzərdə tutulur.
4. EA Mərkəzi Elmi Kitabxanasının arxiv. Mərkəzi Elmi Kitabxananın 1961-1962-ci illər hesabatları.
5. EA Mərkəzi Elmi Kitabxanasının 1965-1966-cı il hesabatları.
6. Jenə orada, 1967-ci il hesabatı, S. 8-12.
7. Jenə orada, 1968-ci il hesabatı. S. 14.
8. EA Mərkəzi Elmi Kitabxananın arxiv. Mərkəzi Elmi Kitabxananın 1967-1969-cu illər hesabatları.
9. EA Mərkəzi Elmi Kitabxanasının arxiv: Elmi-metodik şöbənin 1970-1972-ci illər hesabatları.
10. Jenə orada, 1968-1972-ci illər hesabatları.
11. Kommunist. 1974. 28 may.
12. Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyası rəjasət hejətinin gərarı. 1973, 15 iyun, N 24.

Халил ИСМАИЛОВ

Методическое обеспечение библиотечной сети Академии Наук Азербайджана

РЕЗЮМЕ

В статье проанализирован материал о развитии системы методического обеспечения деятельности Центральной Научной Библиотеки АН Азербайджана в 1960-1975 гг.

Здесь же подводятся итоги исследования, недостатки и трудности, определены дальнейшего совершенствования методического обеспечения.